

**Búkū Īrī
Sī Lāṇá Ūnījó
Ārīngā Tī Sī Rī**

Ārīngā Primer Book two

Trial Edition
SWP

Búkũ 'dĩ 'bá amụti Ārĩngã tị sīlẹpi rĩ sī kí nĩ, ǎzí la amụti umvelé SIL ǎtĩ kí kí ũngúkú ũndũwǎ búkũ 'dĩ sífó rĩ sī. ǎZí la í'dá gbǎlé alagá 'di kí sī.

'Bá búkũ sī lépi ri kí: Barnabas 'Dẹlú, Andrew Āngũpalé, Alex Angólí, Azo'bo Jacob, Amaku Jackson, Joel Ūjígá Guma.

This book was prepared by the Aringa Language Committee with technical assistance from SIL. Illustrations were provided by SIL and supplemented by drawing from the *Lugbara Primer in Aringa Dialect* and Aringa Language Project.

This book is being prepared by the Ārĩngã Language Committee members: Barnabas 'Delu, Andrew Angupale, Alex Angoli, Azo'bo Jacob and Amaku Jackson.

© HIL - Aringa Language Project/SIL
October 2003
Trial Edition
SWP
Arua, Uganda

The purpose of Book Two is to continue teaching the recognition of speech sounds, and letters that represent them, with lessons designed to teach reading fluency.

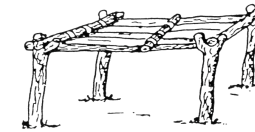
Message to the Teacher / Reader

Please read this book with proper attention, following the tone marks carefully and steadily. This will help you enjoy the harmony of the writing system introduced. We would kindly request you to write back to us at the address below in case of corrections and thanks.

Sincerely, Here is Life! Aringa Language Project
P.O. Box 26
Yumbe, Uganda
or, SIL
P. O. Box 415
Arua, Uganda

p P

36

pálapālá

1	pálapālá
	pá
	p

2	p ā pā	p ē pē	p á pá	p a pa
---	--------------	--------------	--------------	--------------

3	pálapālá pá lá pā lá pálapālá	páka pá ka páka	pīrī pī rī pīrī	cúpā cú pā cúpā
---	-------------------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

4	pi ni ci si	pa na ka ga
---	----------------------	----------------------

5	pāá	pá	paá	pā	pa	pāá
---	-----	----	-----	----	----	-----

vâ

'de

Ámáku mụ kí Ûjǐgá be yéré adroná gá. Isú kí ãnú gẹrǐ yéré kí acǐjǐ jere agâsǐ rǐ gá. I'dó kí ãnú nalé, cọtǐ Ámáku ndre yéré kí na ãcẹ gẹrǐ 'dǎ gâsǐ. Ámáku a'dú kí ãjú drǐ gá 'dǐ kí yéré ãlu rǐ rá, cẹ a'dé nânā agá.

'Dǎá cọtǐ Ámáku cẹ lǐ ãdi rá, 'be dó cẹrẹ. Ûjǐgá zǐ ã'di, "Ákǒ mí r lé ã'du?" Ámáku jọ, "Yéré a'dé 'bo." Ûjǐgá 'de drǐ gá Ámáku vú la gá. Adrorú ndre dó kí yéré trũ, cẹ, 'dụ 'bǎ ã'di pǎlapǎlǎ drǐ gá. Umve kí dó 'bá kí ãzá naṅá gá.

Áségá jọ, "'Bá ãlu ãlu 'bǎ 'dụ ãndrũ sǎánǐ trũ mụjǐ ãzá naṅá gá Ẹzarúkụ drǐ lǐcọ gǎlé." Tra kí dó ru íná ãzá sǐ rǐ nalé, Adrorú jọ, "Lě ãmi ụ'dǐ drǐ vâ kǎ'bó kí íná ãzǐ rǐ najó." Na kí dó íná rá, 'bá ãlu ãlu gǒ dó ã'di drǐ lǐcọ gá.

ng Ng

37

ngọt

1	ngọt
	ngộ
	ng

2	ng a nga	ng o ngo	ng ũ ngũ
---	----------------	----------------	----------------

3	ngộ ngộ ngộ	ngú ngú ngú	ngara nga ra ngara	sungú su ngú sungú
---	-------------------	-------------------	--------------------------	--------------------------

4	nga ga pa ta	ngara 'bara gara
---	-----------------------	------------------------

5	nga	ngaá	ngã	nga	ngaá	ngã
---	-----	------	-----	-----	------	-----

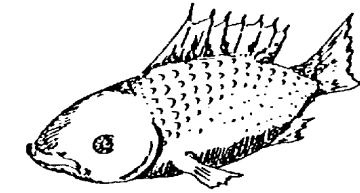
vũ kpekpe uli ucogo aci

Adrorú 'bā yéré ĩzá kí nānā be sānī trū pālápālā drī gá. Mụ aci ndrelé, cọtị ucógó 'dụ ĩzá kí trū cějó rá. Áségá jọ, "Adrorú, mí ãcẹ! Ūcógó 'dụ ĩzá 'dāá ri kí rá." Adrorú 'bā ngọtị ĩ'di drị gá rī vū gá, a'dụ ājụ cẹ trū ūcógó 'dā vú gāsī. 'Dā Áségá 'dụ ājụ kí na lị ĩ'di drị ānụ gā sī.

Adrorú cẹ ịsụ dó ĩ'dí naná la gá gẹrị ká'bó kí sī acíjọ ịyị gá rī gá. Mvu Adrorú r lé, cọtị Adrorú nū kí ru ndrāndrā agāsī. Ndrāndrā uli kí kpekpe. Adrorú jọ, "Lē āma ụ'dị āndrū ucógó 'di kí rá."

f F

38

fōró

1	fōró
	fō
	f

2	f
	a
	fa

f
ē
fē

f
i
fi

f
ū
fū

3	ife
	i fe
	ife

īfā
ī fā
īfā

fīrīkā
fī rī kā
fīrīkā

āfū
ā fū
āfū

4	āfū
	āgū
	ānū
	ārū

fōró
tōró

5	fu	fú	fū	fú	fu	fū	fú
---	----	----	----	----	----	----	----

sūkúkū Paruku Sárã

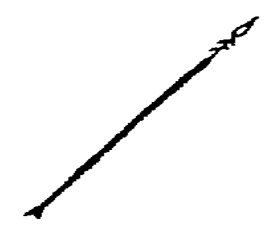
ũ'bīlé ũ'bī ife

Ú'dú ãlu Paruku la mụ agá sūkúlū gá. Ịsụ gẹrị agá 'dǎá ũcógó ụ'dị údrógó kí na. Sárã umve ị'di, jọ, "Mí amụ drị." 'Dǎá Sárã a'dú fōró sǎánī agá Paruku ní nalé. Cọtị Paruku ndre Áségá la ife a'dú vū gálé ngọtị Sárã drị gá rī ní sī acíjọ.

Mụ dó sūkúlū gálé, jọ, "Anzị 'dī ịdrī ãndrū mụ gẹrị 'dī gāsī, ịmi údrógó ǎzị kí ịsụ 'dǎá ũcógó ǎzị ụ'dị kí nī. " Anzị jọ kí, "Paruku mí a'dú ǎcị ǎma kí sī fōró ũ'bī 'dǎ." Kí mụ fōró ũ'bīlé 'bo, ịjọ kí drịkǎ la Paruku ní nalé.

'

39

'é

1 'é

2 ' a 'a

' á 'á

' i 'i

' í 'í

3 'éfi 'é fí 'éfi

ã'í ã'í ã'í

a'u a'u a'u

ã'ĩ ã'ĩ ã'ĩ

ã'í
ãlí
ãjí
ã'dí

a'u
asu
aku
atu

5 'í 'í 'ĩ 'í 'í 'ĩ 'í

s

ivé

fě

dro

úsù

ĩfã

u'á

Ú'dù ázì álu Sárā kí mụ agá Paruku be s gá.
'Dǎá ngótí Sárā drí gá rī cẹ ụlụlụ trū Sárā vú gāsī.
Cọtí fě ĩ'di ní ĩzá kí nānā be sǎnī agá nalé. Sárā
mụ kí dó rá, ũcógó ǎcẹ ire ngótí 'dǎ 'bā ĩzá kí
kpékpé. Ngótí 'dǎ 'be ru vū gá ụlụlụ trū.

Áségá 'dụ ife trū cẹjọ zị, "Dǎ ǎ'du?" Cọtí ndre
ũcógó la cẹ ĩzá trū. Mvụ vú la gāsī. 'Dǎá ũcógó 'dǎ
lị ndrānrā agāsī. Áségá cẹ lịcọ agâlẹ jọ, "Anzị 'dĩ
ĩmi a'dụ úsù kí 'é trū āma kí sī ũcógó 'dǎ drí lị."
'Dǎá ũcógó 'dǎ 'dụ ĩfã trū cẹjọ jere agá.

Gō kí dó lịcọ gá. Ịsù kí Sárā la fōró ũ'bĩ ǎcí gá.
Ĩ'di mụ ũ'bílẹ la 'bo, anzị sụkúlụ gá rī na kí dó ĩ'di
íná sī. Ú'dụ 'dǎ sī Paruku dro ũcógó 'dǎ ásé gá.
Ĩ'di u'á údrógó naǎ sī.

1 Ímụ ǎcǐ gá Paruku dr̄l̄é mi 'i
mi 'i
'i

2 Ímụ ǎcǐ gá Paruku dr̄l̄é mi 'i
Bǎbá la ǎc̄ẹ agá gárǐ sǐ c̄ọt̄i Áségá jọ, "Bǎbá
'i."
Adrorú z̄i Ámáku 'i, "ǎ'di na ǐzá 'dâ rǐ nǐ?"
Ámáku jọ, "Sárǎ 'i."

drî 'i	ándrá	lú	ãmã
vã	nĩ	ĩbáká	

Ú'dú ãlu Paruku kí mụ agá sũkũlũ gá. Paruku jọ, "Úsụ ma drî 'dã 'bã 'é kí na, ãndrũ ãma kí sĩ ùcógó Áségá drî 'dã gbẹ vũ gá." Anzị jọ kí, "Ã'du sĩ?" Paruku jọ, "Ūcógó 'dã na ándrá Sárã 'bã fõró kí na, Áségá dro sĩ ï'di ásé agá. ï'di u'á lú údrógó naná sĩ."

'Dãá Adrorú jọ, "Ūcógó ãzí iré vã ãmã ïzá ù'bĩlé ù'bĩ la kí rá." Paruku jọ, "'Dã ï'di 'i." Anzị ãzí rĩ jọ kí lě Paruku 'bã fě ï'ba ní ïfã ife sĩ kí sĩ ï'di gbẹ vũ gá. Gõ kí dó lícó gá, ïsụ kí ùlĩ ùsụ Paruku drî gá rĩ 'bã ïbáká rá ú'bã ife lã ãcí gá. Paruku zị, "Á'di ùlĩ ùsụ 'dĩ 'bã ïbáká nĩ?" Áségá jọ, "Ngõtĩ Sárã drî 'i." Ú'dú 'dã sĩ gbẹ kí dó ùcógó Áségá drî 'dã ku.

1	ã	p	ĩ	f	ndr	g
	k	a	ng	ẽ	c	ó

2	pírí	bōngó
	pí rí	bō ngó
	pírí	bongo

Kpékpé	ife	u'á	'de
ngótí	ācí	lú	úsù
u'bílé	ivé	vâ	vũ
ĩbáká	ulí	'é	'dāá
ándrá	ũ'bĩ	lì	drî 'i

(1) Sārā 'i, bābá jọ, "Lě _____ ku."

sũkúlũ gbe fẽ

(2) Paruku _____ gǒlǒ kí rá.

cẽ ĩfā dro

(3) Adrorú mụ fōró ndrelé _____ gá.

yéré s pírí

(4) Ūcógó 'dā _____ drí gá rĩ 'i.

āmā drî āma

lã 'i

Ú' dũ ází ándrá ãlu Paruku kí mụ agá s gá.
Ndre kí ũcógó la ngótí Sárã drí gá rĩ adro fōró ũ'bīlé
ũ'bī la trũ drí gá sī 'dújó la najó rá. Paruku cẹ ụsụ
gá Áségá r lé. Áségá fě ụsụ kí 'é trũ. Cẹ mákũ
gāsī, gī ĩbáká gá a'dé 'é kí trũ vũ gá.

'Dǎá iré kí kpékpé. Adrorú jọ, "Ūcógó 'dǎ
Ámáku drí 'i na vâ ándrá ãmã ĩzá kí rá. ĩ'di lú u'á
ásé agá." Anzi ází rĩ 'dụ kí ife ãcí trũ la kí, dro kí dó
vú lã 'i. Anzi ází rĩ jọ kí, "Ūcógó 'dĩ fě ásé ụlĩ ãma
rá, lě ãndrũ Ámáku 'bǎ gbẹ ĩ'di rá." Ází rĩ jọ kí vâ,
lě 'bǎ fě ĩfǎ kí údrógó be kí sī ĩ'di 'dị. Ází rĩ jọ kí,
'bǎ 'dị ĩ'di nĩ ku.

z Z

42

ṽzṽkṽ

1	ṽzṽkṽ
	zṽ
	z

2	z	z	z	z
	o	ã	ì	a
	zo	zã	zì	za

3	uzogo	ãzí
	u zo go	ã zí
	uzogo	ãzí

4	ãzí	ã'í	za	tra
	ãcí	ãrí	ca	ka
				nga

5	zo	zó	zõ	zo	zõ	zó	zo
---	----	----	----	----	----	----	----

nî ãzila ájẹ íngǎá

ũgĩ úgú ãna

Ú'dù ǎlu Paruku ri kí u'á sũkùlũ gǎlé Sǎrǎ trũ.
Sǎrǎ zì Paruku 'i, "Paruku, ãna ájẹ ínǎ ǎ'dũ sǐ?"
Paruku jọ, "ǎna ájẹ ínǎ fǒró sǐ. Ífǎ la kí údrógó iré kí
kí rá." Paruku zì vǎ Sǎrǎ 'i, "Ína ájẹ ãmĩ rĩ ǎ'du sǐ?"
Sǎrǎ jọ Paruku nî, "Ándrá ú'dù ǎlu sǐ, Áségǎ mụ kí
úsụ ǎzila 'é trũ ãbáká kí ndrelé. Ísù kí ụzũkũ gĩ rá, lị
kí lú ã'di amụ kí trũ lícọ gǎ. ǎnǎ ájẹ dó ínǎ ãzá lǎ sǐ."
Paruku zì, "Úgú la kí dó íngǎá?" Sǎrǎ jọ úgú la
kí, "ǎma ã'bĩ kí rá." 'Dǎá Sǎrǎ mụ dó s gǎ, Paruku
jọ dó anzì ǎzì rĩ 'baní, "Lé ǎma ũgĩ kí drĩ vǎ ǎmǎ
ụzũkũ ã'bílé ã'bĩ."

v V

43

ũvú

1	ũvú
	vú
	v

2	v
	ũ
	vũ

v
ĩ
vĩ

v
e
ve

3	ãvĩ
	ã vĩ
	ãvĩ

ãvi
ã vi
ãvi

vũgá
vũ gá
vũgá

vũrú
vũ rú
vũrú

4	vũrú
	cũrú
	jũrú

ãvi
ãci
ãli

ãvĩ
ãĩ
ãgĩ

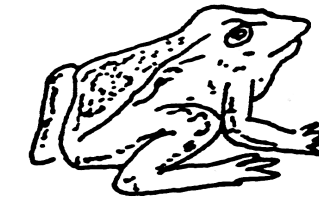
5	va	vã	vá	va	vã	vá	va
---	----	----	----	----	----	----	----

ímbápi 'bú lũ
ãnāpá 'bíko ĩ'i

Ịzarúkụ jọ, “Ándrá ú'dú ãlu sī sūkúlụ gâlé,
 ímbápi zị ãma, ãnāpá ásé agá rī kí ã'du?” Lú Áségá
 lū gōlō kí ūzūkū be. Cọtị ímbápi jọ, “Āna ájê íná
 ūzūkū úgú sī. Anzị s gá 'dā ūgī kí ĩ'di ĩbáká sī nī,
 ụlị kí ĩzá la ūvú agá, fē kí vā ĩzá la Ámáku ní be.”
 Paruku jọ, “Ínī ūzūkū la u'á íngāá rī gá ku.”
 Ímbápi jọ, “Í'i iré ándrá kí ụsụ sī, ĩ dro kí ife agâlé
 'bíko la kí ĩfā rú.” Jọ vā ĩ'di u'á 'bú agá be.

tr Tr

44

ūrútrétre

- 1

ūrútrétre
tré
tr

- 2

tr	tr	tr
é	ã	ũ
tré	trã	trũ

- 3

tríkĩ	ᵁtrĩ	kátrá	ãtrũ
trí kĩ	ᵁ trĩ	ká trá	ã trũ
tríkĩ	ᵁtrĩ	kátrá	ãtrũ

- 4

ᵁtrĩ	ãtrũ
ᵁzí	ãvũ
ᵁcí	ãgũ

- 5

tra	trá	trã	tra	trá	trã	tra
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

kî

Ú'dù ází ándrá ālu, ímbápi mụ kí sūkúlŭ anzi kí trũ ānāpá kí ndrelé. Mụ kí s gāsí, ịsú kí úrútrétré 'bú agá. Anzi ázírí jọ kí, "Ímbápi, āma ī'di dro 'dāa rá." Ímbápi jọ, "Ími dó ī'di dro íngāá?"

'Dāa dro kí ī'di ku. Mụ kí vā drī gá, ịsú kí ūzŭkŭ gī ímbápi drī íbáká gá. Ụlī ízá la ūvú gá, ímbápi zị, "Anzi 'dī, ína ūzŭkŭ rá yā?" Anzi jọ kí, "Āna ku." Sārā zị, "Ímbápi, āko la 'é ru 'dī kí dó ā'du?" Ímbápi jọ, "'Bíko la kī." 'Dāa anzi jọ kí, "Ímbápi āma úgú la kí 'dụ nalé rá." Ímbápi fē dó kí ī'baní, lŭ vā ī'baní ína ájẹ ízá rī nī.

η η

45

ηάλι

1 ηάλι
ηά
η

2 η έ
ηέ η
ηά η

3 ηατρα ηίρε ηανάηανά naηά
ηα tra ηί रे ηά ná ηά ná na ηά
ηατρα ηίρε ηανάηανά ηαηά

4 ηατρα naηά
naτρα naρά

5 ηά ηα ηά ηά ηα ηά ηά

u'álépi

ũgĩjọ

ándrâlé

Ímbápi zì, "Ānāpá u'álépi 'bù agá ri kí ã'du?"
Lú 'dāá Sārā jọ, "Ānāpá u'álépi 'bù agá ri kí ũzũkũ,
ũrútrétré vā ũkũkũ. Jọ vā ũrútrétré gĩ ájẹ ĩbáká
ũzũkũ ũgĩjọ rĩ gá, fē āna íná ũzũkũ ĩzá sī ku."

Sārā jọ, "Ímbápi ní ándrâlé ĩna ũzũkũ ĩzá kí úgú
lā trũ ũvú ālu." Ímbápi jọ, "'Bíko la kí sī ĩmi ã'du
idé?" Sārā jọ, "'Bíko la kí āma kí ọlì nǎlì ru."

nd Nd

46

bëndéré

1 bëndéré
ndé
nd

2 nd
i
ndi

nd
ú
ndú

nd
í
ndí

3 ãndĩ
ĩ ndĩ
ĩndĩ

ãndĩ
ã ndĩ
ãndĩ

ndụlụ
ndụ lụ
ndụlụ

ndili
ndi li
ndili

4 ãndĩ
ĩbĩ
ĩyĩ

ndili
kili

5 nde ndé ndě nde ndé ndě nde

idé

'dõ

ulilé

Ịzarúkụ jọ 'í ù'bí ájẹ ùzúkù úgú ìna ì'di Sárā be sī mụjọ sūkúlù gá. 'Dǎá Sárā 'dụ 'bíko la kí ùvú sī ulilé ùkú ìmbápi drí gá rí ní ñálíru. Gẹrì agá 'dǎá Ịzarúkụ isú ùrútrétre jọ, "Sárā! Ùrútrétre 'dõ." Sárā zì ì'di, "Ìngǎá?" Ịzarúkụ jọ, "'Bù agá 'dõ." Cọtì lù dó ì'di Sárā nì.

Sūkúlù gǎlé Ịzarúkụ ùgì bēndéré kí rá, Sárā mụ dó ìmbápi drí lícọ gǎlé. Ùkú ìmbápi drí gárì zì, "Sárā, āko 'di kí ā'du?" Sárā jọ, "Kí ānāpa 'bíko, āna ìzá la rá."

1	v	ã	m	tr	ũ	z
	á	é	nd	â	ŋ	u

2	<table border="1"> <tr><td>ŋõŋónõ</td></tr> <tr><td>ŋõ ŋó nõ</td></tr> <tr><td>ŋõŋónõ</td></tr> </table>	ŋõŋónõ	ŋõ ŋó nõ	ŋõŋónõ	<table border="1"> <tr><td>trãŋãtrãŋã</td></tr> <tr><td>trã ñã trã ñã</td></tr> <tr><td>trãŋãtrãŋã</td></tr> </table>	trãŋãtrãŋã	trã ñã trã ñã	trãŋãtrãŋã
ŋõŋónõ								
ŋõ ŋó nõ								
ŋõŋónõ								
trãŋãtrãŋã								
trã ñã trã ñã								
trãŋãtrãŋã								

3	<table border="1"> <tr><td>ãzá</td></tr> <tr><td>ãndá</td></tr> <tr><td>ãlá</td></tr> </table>	ãzá	ãndá	ãlá	<table border="1"> <tr><td>ũgũ</td></tr> <tr><td>ũtrũ</td></tr> <tr><td>ũvũ</td></tr> </table>	ũgũ	ũtrũ	ũvũ
ãzá								
ãndá								
ãlá								
ũgũ								
ũtrũ								
ũvũ								

uzogó	úgú	lũ	ĩna
íngãá	ãna	ũgĩ	'biko
ãnãpá	ájẹ	ũví	'bú
ũrútré	nail	idé	'dõ
bëndéré	uzá	rã	'dụ

(1) Ũrútré la _____ 'bú agá.

ũzũkũ sũkũlũ u'á

(2) Paruku 'bã bëndéré _____ agá.

'dụ ũvũ 'dõ

(3) Ímbápi zi ma _____ ájẹ íná ã'du sí.

ãna íngãá ãnãpá

(4) Ámáku _____ ùzùkù ìbáká sī.

bëndéré ùgī ùrútré

uzogó

uzá

rā

Ándrá ù'dù ālu ānāpá kí u'á ālu. Ímbápi ĩ'ba drí ùkùkù umve ānāpá kí bëndérā gīlé. Sāwā 'dā sī uzogó 'dī nī. Ūrútré ĩmi uzá ù'dù 'dā sī ĩnī rā. ĩ'dójó ù'dù 'dā sī ímbápi ùkùkù jọ, "Lē ūrútré 'bā u'á kí lú ĩyí agá." Ūrútré ālu rī jọ, "Íngāá?"

Lú ùkùkù jọ, "'Do, ĩ'dù ùzùkù 'biko ũvú agá 'dāá kí ù'díjọ rá." 'Dāá cọtì ānāpá āzì jọ kí, "Āna kí kí rá." ĩ'dójó ù'dù 'dā sī ūrútré kí u'á 'bù agá vā ĩyí agá.

ô Ô
õ ó
o ó

48

ndô

Áliru mụ bükü drõó

Bābá la mụ Sárā roó

1

ndô
ô

Áliru mụ bükü drõó jó agá.
drõó
õó

Bābá la mụ Áségá.
roó
oó

2

ndô
drõó
roó

3

ô ô ô ô ô ô ô ô

õó õó õó õó õó õó õó õó

oó oó oó oó oó oó oó oó

oó õó ô oó õó ô oó õó

ĩtógó

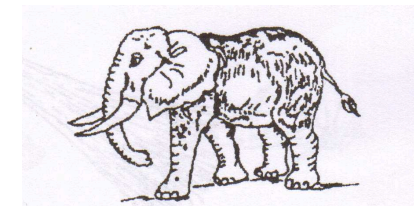
nĩ

Ú'dù ǎlu 'bá kí ĩ'bǎ íná naṅá gá. Ĩtógó ǎnǎpá kí
'bǎ drĩ ri bēndéré trũ drĩ gá. Ũkú ĩmi ĩyĩ trũ ndô sĩ
ndô sĩ. Cọtị uzogó mi rũ. Gõlõ cẹ ụkụkụ ágá 'belé,
ụkú ĩmi ijijá drōó gá jó agá.

'Dǎá ụkụkụ mí ǎcẹ uzogó roó ṅálĩ trũ ũvú agá.
Uzogó mi ǎ'í. Ú'dù 'dǎ sĩ ũrútrétré uzá kí ĩnĩ rǎ jọ kí,
“ǎko ụkụkụ idé 'dĩ ǎ'du?”

w W

49

īwá

1	īwá
	wá
	w

2	w	w	w
	a	e	ū
	wa	we	wū

3	īwá	wékē	kúwákúwá	wírī
	ī wá	wé kē	kú wá kú wá	wí rī
	īwá	wékē	kúwákúwá	wírī

4	wírí	wírī
	jírí	mírī
	lírí	

5	wa	wá	wā	wa	wá	wā	wa
---	----	----	----	----	----	----	----

umvelé

ĩ'banî

u'ájó

nĩjọ

wi

ínĩārā

Sáwā āzì ándrá ālu uzogó 'dì ānāpá 'ba ní ku.
Ānāpá umve kí ru 'bá uzogó roó pí rĩ nĩjọ. Jọ kí,
“Bá la drĩ ĩ'di nĩ rá, ĩ'i ĩ'di 'bā ānāpá kí 'bā drĩ rú.”
Cọtì ĩtógó jọ ínĩ ĩ'di rá. Drĩ kí ínĩ ńálí fē ndô sī rá, 'i
ĩ'di lū rá. 'Bá 'dĩ 'dụ kí ndô, mụ kí ńálí ndrōó, lú
ĩtógó jọ, “Ma drĩ cẹ ĩ'di umvelé.”

Cẹ dó ĩwá r lé. Jọ, “Īwá āma mụ mụlé íná gá.”
Īwá ā'ĩ rá. Ītógó jọ vā ĩ'di ní, “Drĩ mụ ānāpá 'ba
r lé 'bo, 'bā wi ĩyí ĩ'banî.” Īwá mụ, wi dó ĩyí ānāpá
'baní ndô agá, ānāpá uzá kí dó ínĩārā. Ụ'dụ 'dā sī
ānāpá idé kí ĩtógó ní bēndéré sī u'ájó ānāpá kí drĩ rú
rĩ.

gb Gb

50

gbé

1 gbé
gb

2	gb ã gbã	gb õ gbõ	gb á gbá
---	----------------	----------------	----------------

3	īgbé ī gbé īgbé	gbōrōngōlō gbō rō ngō lō gbōrōngōlō	gbọrọ gbọ rọ gbọrọ	gbārā gbā rā gbārā
---	-----------------------	---	--------------------------	--------------------------

4	gbārā tārā lārā	gbọrọ cọrọ
---	-----------------------	---------------

5 gbá gbã gba gbá gbã gba gbá

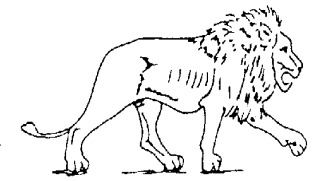
'î úpí ndrēndrē āyīkō ma 'l

Ú' d̄ú ālu īwá j̄o ānāpá 'bā m̄u kí bēndérē 'î s̄ī
u'ájó úpí ru rī gīlé. Ítógó j̄o, "Lē ānāpá 'ba idé kí
āko 'di kī. Ūrútrétré 'bā ko kí īyí ndô s̄ī ndô s̄ī. Gōlō
'bā m̄u kí ijijá dr̄óó, lū dó ūcogo 'baní īfā nalé. 'D̄u
gálí fē ūkūkū dr̄í 'bā m̄u s̄ī uzogó roó, ma dó gbé kí
ndre ma 'i."

'Dāá j̄o, "Íwá, 'dī lē úpí 'bā ndre āko kí ndrēndrē
íná naḡá trū." C̄ot̄i īwá wi īyí rū j̄o, "Ítógó ī'bājō
mání íná ūvú gá ālu be." Ānāpá na kí dó íná rá, uzá
kí dó ịn̄īārā āyīkō íná dr̄í gá rī s̄ī.

e
e
e
E
E
E

51

gbẹ

gẹrì

kẹmì

1 gbẹ
ẹ

gẹrì
gẹ
ẹ

kẹmì
kẹ
ẹ

2 gb
ẹ
gbẹ

3 gbẹ
gẹrì
kẹmì

4 ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ

ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ

ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ

ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ ẹ

ámvú ãwá 'i ndrendrê cí

Ú' dũ ázì álu kẹmĩ jọ, "Ìtógó 'i, ùrútrétré 'i vâ ãwá 'i 'bã mụ kí úpí ùkũkũ 'bã ámvú gá." 'Dǎá ùkũkũ fě ãtógó drí ndô sǐ ãyí kojó. Ìtógó jọ, "Úpí ma áko kí ndrendrê, rá la ãwá 'bã ko nǐ."

Ìwá jọ rá la 'i mụ ãzá kí dróó kẹmĩ 'bã mụ nǐ. Cọtì kẹmĩ mí ì'dó uzá jọ, "Ma ãmi na rá." Ùrútrétré jọ, "Ma mụ uzogó roó." Kẹmĩ jọ, "Gẹrì cí." Ùkũkũjọ, "'Bá ãyí gá rǐ la gbẹ na nǐ." Lú ãtógó 'dụ ndô trũ mụjọ, uzogó mi rũ.

1	w	e	z	ẹ	p	s
	oó	ĩ	gb	ě	õ	ũ

2	gbōgbō gbō gbō gbōgbō	sēnúwā sē nú wā sēnúwā	úgbé ú gbé úgbé
---	-----------------------------	------------------------------	-----------------------

3	drōó zōó sōó	wi ti si
---	--------------------	----------------

ĩwá	cí	úpí	ámvú
gbé	wi	úpí	ndrēndrē
drōó	ko	gbé	ndrendrē
roó	kî	gẹ́rì	kẹ̀mì
ũgũ	rũ	ise	ítógó

(1) Mí amú _____ gílẹ̀.

ámvú gẹ́rì bẹ̀ndẹ̀rẹ̀

(2) Ásẹ́gá la òyí ko _____ sí.

cí ndô kî

(3) Àko 'di kí ǎnǎpá. Ítógó, _____ kẹ̀mì.

īwá gbé gẹ́rì
 (4) Āmụ́ kí ijijá _____.
wi roó drōó

gbẹ́lẹ́pì

ũgũ

ũgũlẹ́pì

ìsùjọ́

Sáwā āzì ándrá ālu úpí kẹmī 'bā bẹ̀ndéré ũpī drí gá rí ìtógó ũgũ rá. Úpí umve ānāpá kī sī 'bá la ìsùjọ́. Ānāpá ise kí ru gẹ́rì ru. Kẹmī jọ, "Ìwá mí amú 'dò, lẹ́ ānāpá 'bā kọ kí ìyí ndò sī āzìlā 'bā 'dụ kí gbẹ́ nalé ũ'bī ku rú. Ānāpá gbẹ́lẹ́pì rá rí ũgũ bẹ̀ndéré ũpī drí gá rí nī."

Ìtógó jọ, "Ma mụ ife drōó ámvú agâlẹ́." Kẹmī jọ, "Ku, īwá 'i cí, 'i di vā ámvú kí ndrẹ̀drẹ́." Ûkũkũ mí amú 'bā bẹ̀ndéré ũgũlẹ́pì rí roó jọ, "Ìwá 'bā ndrẹ́ 'bá gbẹ́lẹ́pì rí ndrẹ̀drẹ́." Ûkũkũ wi dó ìyí rú. Cọ̀tì ìtógó gbẹ́ dó ìnì rā.

nz Nz

53

NZU

1 nzu
nz

2 nz nz nz nz
 ã ĩ e ụ
nzã nzĩ nze nzụ

3 nzénzénjá nzụnzụ nzurá nzeku
nzé nzé njá nzụ nzụ nzụ rá nze ku
nzénzénjá nzụnzụ nzurá nzeku

4 nzã nzeku nzurá
 jã ceku mụrá
 drã veku tụrá

5 nzã nza nzá nzã nza nzá nzã

mání

andre

úsǎrú

'dǒyǒ

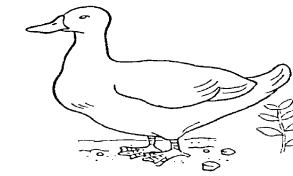
alì

Ínì ǎzì ǎlu úpí Kẹmǐ bǎ ǎnú 'bá ǎzì nzu rá. Úpí Kẹmǐ jọ, "Íwá mí ise mání ǎnǎpá kî, 'ba alì kí ǎcí andre gâsì. Índre 'bá drì úsǎrú rǐ ndrëndrê."

ǎnǎpá i'dó kí dó alìlé, alìlé. Ítógó mí alì agá 'dǐ, íwá jọ, "Úpí Kẹmǐ 'bá ǎnú ỳgǔlépì rǐ ítógó 'i, drì la kí úsǎrú. 'Bárì 'dǒyǒ!" Cọtì ỳrụ dó sǐ ì'di cí. I'dójó ỳ'dú 'dǎ sǐ ítógó u'á kí Kẹmǐ be ǎlu ku.

mb Mb

54

mbātā

1 mbātā
mbā
mb

2 mb mb mb
a e ọ
mba mbe mbọ

3 ímbá ũmbá ũmběkē
í mbá ũ mbá ũ mbē kē
ímbá ũmbá ũmběkē

4 ímbá ũmbá
íná ũká
íwá ũtá
íká

5 mba mbá mbā mba mbá mbā mba

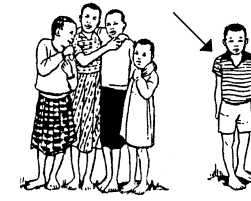
mî ãvĩ wõõ ùgùjọ́ 'dìlé

Ú'dù ãlu mbātã 'bã gbẹ ãvĩ kí ándrá rá. 'Dǎá mbātã ímọ ùkùkù ágá 'belé. Ùkùkù jọ, "Í'be áma ágá Ìtógó ní mî gbẹ ámvù tì gálé rì kí ùgùjọ́ rĩ sǐ yǎ?" Mbātã mí ã'ĩ wõõ. 'Bá 'dĩ Ìmì ise Ìmì úpí kẹmĩ rù. Kẹmĩ jọ, "Lě Ìtógó 'bã amù. Áma kí ko rǎ. Áma kí Ìzá úsǎrú la na. 'Bá ùgù trũ rĩ la gbẹ sǐ nǐjọ́ la." Ìtógó mì mọ Ìzá 'dǎ nalé 'bo, ígbẹ rũ. Cọtì 'bá 'dĩ 'dó kí uzálé, "Úpí ùgù' bá 'dọyọ́". Lě kí tí Ìtógó 'dìlé rá, úpí 'bã ùpĩ 'dĩ sǐ alaru gẹrì ru cí.

Ū

55

ŭú
ұú

á'd sī

Sárā andá ijijá ndrŭú

Ánā mụ íká nzụú

1

á'd sī
'd

Sárā angá ndrŭú
ndrŭú
ŭú

Ma mụ íká nzụú
nzụú
ұú

2

á'd sī
ndrŭú
nzụú

3

[Empty box]

ұú ұú ұú ұú ұú ұú ұú ұú

ŭú ŭú ŭú ŭú ŭú ŭú ŭú ŭú

ұú ŭú ұú ŭú ұú

Áséru la ĩndrĭ dro.
Áséru mụ ĩndrĭ droó.

Áségá la kǎbĭlō ndrŭ.
Áségá mụ kǎbĭlō ndrŭú.

Mǎwǎ la sǎwǎ ndre.
Mǎwǎ mụ sǎwǎ ndreé.

Bǎbá la ǎná kpĕ.
Bǎbá mụ ǎná kpĕé.

Ma ásé lĭ.
Ma mụ ásé lĭí.

Sara la kŭlŭ sĭ.
Sara mụ kŭlŭ sĭí.

nzụúpi

andrulé

ndrejõ

drúdrúwí

mvêlê

alâpi

Sáwā úpí kēmī 'bā ūpī najó rīsī, ú'dú ālu mbātā jọ ãtógó ní ímụ ámvú gá, ãtógó 'bā ndrejõ 'î gbé kí ndrēndrē. 'Bā ko jõ ú'dú ku ũgụ'ba 'î nzụúpi drúdrúwí ru ú'dú pírí rī 'ba rụ cí.

Ãtógô andre gá 'bá āzī la mụ andrulé yụ, jọ, "Wõõ, āko úsārú 'di kí ma kí nzu rá, má a'be kí ku." ãtógó a'bó kí mbêlê, çotị mí i'dó uzalé, "Mbātā ũgụ'ba 'dõyõ! 'Bārī 'dõyõ!" Mbātā ãsú ã'di á'd sī. 'Dǎá ise kí ru ã'di ndrũ. Mbātā jọ, "'Bá ru alâpi ũgũ gá gérí ru mâ gbé kí drĩ gá 'dĩ ã'di 'i yǎ?"

kp Kp

56

kpē

1 kpē
kp

2 kp
i
kpī

kp
ō
kpō

kp
e
kpe

3 íkpī
í kpī
íkpī

ūkpóndoto
ū kpó ndo to
ūkpóndoto

ākpákákpa
ā kpá ká kpa
ākpákákpa

4 kpō
gō
drō
sō

kpī
sī
nī
lī

5 kpá kpa kpā kpá kpa kpā kpá

gúrọ atrilé Mbělěrú álě ùní

Úpí 'bā ūpī gúrọ sī ise kí ándrá ānāpá kí kí drīlẹ gá. Jọ kí 'bá āzị kí u'á á'd sī 'bá nzúú drúdrúwí ru. Ịsú mbātā mí angá mi mí gbẹ 'be íngāá yā rī ūrā agá. Mbělěrú mbātā jọ, "Wōō, 'bá āzị ālu la ala ru āma drī 'dā gẹrírú íjọ kí drī atrilẹ. Ma mụ adrulẹ jọ agá ímbá ālu āko āzị trū. Álẹ āko úsārú 'di kí 'bāā āma andre gá, ma kí ndrendrẹ."

Ítógó mí āvī ùní. 'Dāā mbātā mí i'dó ī'di ndrūú. Ịsú ī'di 'ī gbẹ kí ūgū. Cọtị mbātā kpẹ úzáná gá, jọ, "Bārī 'dọyọ! Ála mā gbẹ kí ūgū yọ!" Ítógó ígbẹ ndrí jere agá.

1

r	ĩ	mb	ã	nd	ẽ
é	kp	u	nz	ẹ	k

2

s	mb	kp
	ã	ã
s	mbã	kpã

3

kpãkpã	ambamba
kpã kpã	a mba mba
kpãkpã	ambamba

ãnú	'dõyõ	ãvĩ	mvêlẽ
nzụ	nzụúpi	wõõ	ndrụú
andregá	mbātã	nzụú	mbêlẽ
drúdrúwí	adrulé	kpẹ	á'd sĩ
atrìlé	ĩmbá	ndrì	gúrõ

(1) Mbātã mụ kí ìtógó be _____ gá.

ũní ãnú álẽ

(2) Kẹmĩ lẹ 'bá ãnú _____ rĩ 'dìlẹ rá.

ãvĩ ùgùlépi ùzã

(3. Ûgù'bá la 'bá _____ drúdrúwí ru.

nzụ nzụú ndrụú

ānụkúfí

ũzā

tụ

Ú'dụ āzị ālu ìtógó mí āvī ūnī á'd sī. Ímụ ānụ úsārú la gá ìmbá sī. Ānụkúfí ūzā ì'di na. Ìtógó mi ndrí mbēlē vūgá. Jọ, “Ūpī gūrō sī mụ kí ru atrilé āko úsārú rī kí andre gá cí.”

Ìtógó ímụ mbātā rụ, jọ, “Mbātā, álē āmụ ānụ gá.” Mbātā ìmi ise ìmi ānụ nzu agálé. Mbātā ítụ rá, 'dāā ānụkúfí ūzā ì'di sụ. Ìtógó mi lú ì'di ndrendrē. Mbātā kpē re, “'Bārī 'dōyō!” Ìtógó jọ, “Wōō ímụ mī ni 'dī drụú mi 'i. Ílē lú nzụú la drúdrúwí ru 'bá rụ yā?” Ko kí dó drī mụlé lícó gá.

mgbírí

1	mgbírí
	mgbí
	mgb

2	mgb a mgba	mgb e mgbe	mgb o mgbọ	mgb i mgbi
---	------------------	------------------	------------------	------------------

3	mgbátrátrá mgbá trá trá mgbátrátrá	mgbiringili mgbi ri ngi li mgbiringili	mgbemgbe mgbe mgbe mgbemgbe
---	--	--	-----------------------------------

4	mgbi ri ki ti	mgbá mbá gbá 'bá má	mgbírí mírí sírí lírí wírí
---	------------------------	---------------------------------	--

5	mgbi	mgbí	mgbĩ	mgbi	mgbí	mgbĩ
---	------	------	------	------	------	------

ndríndrí

kpèlépi

Sáwā āzī sī, úpí jọ, “Mbātā 'bá āzī kí āvī ūnī kí
ānụ nzu á'd sī, 'bá andre gá 'dâ. Lē kí ru
ndreéndrē.” 'Dâ mbēlē mbātā jọ, “Wōō, 'bá 'bá
nzụpí drúdrúwí ru 'di kí cí, tų kí ándrá ānụ gá
ānụkúfí ūzā kî.” Ítógá 'bā ndríndrí gúrọ sī alaru gérí
ru mgbírí trū mbātā drī atrilé jọ, “Ímbá kpèlépi 'dī sī
āmụ kí ízā ndrụú.”

mv Mv

59

úmvú

1 úmvú
mvú
mv

2 mv á
 mvá

mv u
 mvu

mv ụ
 mvụ

3 imve
i mve
imve

ũmvě
ũ mvě
ũmvě

ĩmvékí
ĩ mvé kí
ĩmvékí

4 ũmvě
 ũpě
 ũlě
 ũfě

imve
ife
ise

5 mve mvě mvé mve mvě mvé

ãmbõgõ

gunu

ngịngị

u'ápi

Ìtógó 'bã 'bá nzuú agá drúdrúwí ru rĩ sī, ú'dú
ãlu lě adrulé úpí ru. Íwá 'bã ãmbõgõ gúrõ sī alaru
ĩ'di drĩ atrilé cí jọ, "Bá lélépi u'ápi úpí ru rĩ álě 'bã
mụ mã mgbírí ndrũú úmvú ãnúkúfí trũ 'dã agá 'dã."

Ìmbá sī ìtógó mvu ndrí mbélé, tụ ndríndrí ùní
á'd sī mgbírí ndrũú. Cọtị ãnúkúfí ìmì ùzã ì'di gunu.
'Dãá kpẹ re jọ, "Úpí gúrõ sī 'bá 'di kí 'bání ãko
úsárú, úsárú rí kí na á'd sī, ãndrũ sī áma tị ni tujó
ngịngị sī vâ ùpí ìsújó ku."

ηm Ηm

60

ίημάηά

1	ίημάηά
	ημά
	ηm

2	ηm	ηm	ηm
	ĩ	a	é
	ηmĩ	ηma	ηmé

3	ĩημά	ĩημάκίηma	ίημά'βά
	ĩ ημά	ĩ ημά kí ηma	ί ημά 'βά
	ĩημά	ĩημάκίηma	ίημά'βά

4	ημέ	ĩημά	ηma
	cé	ĩzá	ka
	lé	ĩwá	ra
	'é	ĩndrá	za

5	ηme	ημέ	ηmē	ηme	ημέ	ηmē
---	-----	-----	-----	-----	-----	-----

imve

ã'dusĩ

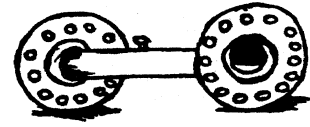
uzálé

Ú'dú āzĩ ālu ĩtógó 'bā ndrĩndrĩ gúrõ sĩ, ĩmvu ndrĩ ũnĩ mbēlē úpĩ 'bā ānũ úmvú agá rĩ 'i nzu rá. Įsú ĩnĩ 'dĩ ĩnmáná la úpĩ 'bā ānũ 'dĩ ndrẽnrẽ. Cõtĩ ĩnmáná kpě re uzálé. Úpĩ jọ, "Āndrũ ĩmbá imve 'dõ sĩ ĩnmáná la uzá ĩnĩ ā'dusĩ? Álē mbātā ĩcě ĩwá be mgbĩrĩ trũ ĩ'dĩ drĩ atrĩlé."

'Bá 'dĩ cě kí rá, cõtĩ ĩnmáná kpě re ĩdĩ. 'Dǎá ānũkũfĩ ũzā kí guṅu. Jọ kí, "Úpĩ 'bā āmbõgõ gúrõ sĩ, āma tĩ tũ āndrũ ngiringiri. 'Bá āndrũ ĩnmáná sĩ uzájó 'dĩ 'ba įsú cí."

h H

61

hábu

1 hábu
há
h

2 h
â
hâ

3	helúhelú he lú he lú helúhelú	hògòhògò hò gò hò gò hògòhògò	hãwú hã wú hãwú	háí há í háí
---	-------------------------------------	-------------------------------------	-----------------------	--------------------

4	hâ vâ mâ 'dâ	hã 'bã 'dã vã	hãwú bãwú kpãwú
---	-----------------------	------------------------	-----------------------

5 há hâ hã ha há hâ hã ha

ã'dusiku hógòhógò ãfũ ñillé

Ú'dụ ãlu, ìtógó mî ndríndrí gárí hábu áni 'dīsī,
ítụ ūnī mgbírí trū íṅmáṅá 'bā gbẹ́ kí ndrelé āngū
ānúkúfí trū la gá.

Cọtị ānúkúfí ūzā ĩ'di guṅu. Mbēlě ìtógó mi ndrí
vũ gá. Jọ, "Hógò hógò, 'bārī! ĩ'bā āmbōgò gúrọ sī
mụ kí ru atrílé āndrū áma tị ní úmvú sījó ngiringiri íni
ã'dusī? Íjọ 'dīsī āma āndrū ĩmi abe ĩmbá imve 'dīsī
ĩmi agá 'dī la āfũ ma drị rá, ma rú drī amụ ācị trū
'dī."

1

u	mv	e	í	r	ĩ
ŋm	ã	mgb	h	é	ũ

2

mgb	ŋm
í	e
mgbí	ŋme

3

ĩmvú	mgbọ̀rọ̀ngọ̀lọ̀
ĩm vú	mgbọ̀ rọ̀ ngọ̀ lọ̀
ĩmvú	mgbọ̀rọ̀ngọ̀lọ̀

guṅú	mgbírí	ãmbõgõ
hábu	úmvú	háíháí
afu	ãndrũ	íṅmáṅá
úyé	imve	ndrínđrí
má	ã'dusĩ	ngị̀rị̀ngị̀rị̀
ĩyõ	ãjígã	hógòhógò

(1) 'Bá kí drã tu _____ trũ pá gá.

ŋme mgbírí mgbí

(2) ãnúkúfí ũzã ítógó ri _____ rá.

guṅu ĩwá hógòhógò

(3) Ma drí _____ rĩ a'dé kpékpé.

ã'dusĩ mbêlê úmvú

(4) Ítógó 'bã _____ 'dĩ sĩ, ùgũ íṅmáṅá 'bã hábu rá.

ndrínđrĩ má ãfũ

háihái úyé ãyõ ãjígã vúlégã

Ãmbõgõ kẹmĩ ãni 'dĩ sĩ, mí ã' dọ ãnãpá kî nalé. Ína mi ngịṅgịṅ, íca ítógó rú. Ítógó jọ, "Índre, ájẹ ãnúkúfí ùzã ãwá 'i guṅu. Ízá la ãyõ rú, 'bo lẹ ína ã'di rá ká."

'Dãá kẹmĩ mi ndrĩ ãwá r lẹ, ãwá ígbã ã'di sĩ vũ. Cọtị kẹmĩ jọ, "Hógõhógõ, ítógó mí idé ma íni ã'dusĩ?" Ítógó mi ndrínđrĩ gáṛĩ hábu vúlégã. Íjọ, "Ími agá 'dĩ ãfũ ãndrũ má đrĩ 'bo, ãwá co mi úyé." Íṅmáṅá mí ãcẹ, índre kẹmĩ vũgá 'dã íjọ, "Hái, hái, ãjígã ma 'i! ãndrũ ãwã idélé 'dõ ã'du yã?" Kẹmĩ đrã dọ rá ãnãpá ãzĩ rĩ u'á kî dọ ãyĩkõ sĩ.

ĀRĪNGĀ ĀLÍFĀBĒTĪ

a	A	ng	Ng
b	B	ŋ	Ŋ
'b	'B	ŋm	Ŋm
c	C	o	O
d	D	ȯ	Ȯ
'd	'D	p	P
dr	Dr	r	R
e	E	s	S
ė	Ė	t	T
f	F	tr	Tr
g	G	u	U
gb	Gb	u̇	U̇
h	H	v	V
i	I	w	W
i̇	İ	y	Y
j	J	z	Z
k	K	ı	ı
kp	Kp		
l	L		
m	M		
mb	Mb		
mgb	Mgb		
mv	Mv		
n	N		
nd	Nd		
ndr	Ndr		